

podpišem. Drugače si tudi jaz stvari nikdar mislil nisem. Stališče pa, s katerega presoja dr. Prijatelj razmerje Prešernovo do Ane Jelovškove, je zame še vedno nesprejemljivo! Ko bi se bil dr. Prijatelj spomnil, katero izmed svojih ljubic je na pr. opeval Goethe in katere ni opeval, katero je poročil in katere ni poročil, pomislil dalje, da je ovekovečil najbolj baš tisto, ki je bila po vsakdanjih nazorih brez dvojbe najmanj vredna njegove ljubezni, potem morda ne bi polagal na take stvari tolike važnosti, potem bi se mu morda tudi pri Prešernu ne zdelo vse to tako čudno. O tem bi se dalo mnogo mnogo govoriti in morda še izpregovorim, ker je vsa reč pomembnejša, nego se na prvi hip vidi. V tem razmerju do Ane Jelovškove kulminira vsa tragika pesnikovega tako žalostnega življenja! In ni vseeno, če si mislimo Prešerna kot človeka, ki si je sledeč „nagonu“, „sli“ v svoji zreli starosti izbral za žrtev mlado, lepo, nedolžno dekle, ali pa če si ga predstavljamo kot človeka, ki je bil navzlic svojim sedemintridesetim letom še vedno tako — recimo — naiven, da je zahrepenel po ljubezni mladega dekleta ter si domišljjal morda, da se mu posreči iz mlade, skromne stvarce vzgojiti nekaj, kar bi bilo ugajalo njegovemu nič manj skromnemu pesniškemu srcu! — Toda o vsem tem, kakor rečeno, kaj več o drugi priliki! Omenim naj samo še, da vse dotične argumentacije g. dr. Prijatelja zame ne drže! Da sicer dr. Prijateljevo delo občudujem, da se mu divim, je razvidno že iz tega, kar sem povedal o njem o priliki predavanja v „Akademiji“. Kar istinito obžalujem, je to, da ni dal dr. Prijatelj ponatisku druge, srčnejše oblike. Namesto sedanje brošure bi bila romala lahko štirikrat debelejša, lično v usnje vezana knjižica z zlatim obrezkom v svet! Res bi bili izdatki potem mnogo večji. Toda slabo izpričevalo bi bilo za slovensko inteligenco, če ne bi dobilo delo take vrednosti toliko naročnikov, da bi se pokrili vsi stroški in bi ostala gospodu pisatelju povrh še za naše razmere primerna nagrada!

Ni nam treba še posebej poudarjati, da želimo omenjenemu ponatisku tudi v tej obliki kakor celi publikaciji kar največ naročnikov! Vsakdo morda ne bo vsega odobral, kar bode tu čital, toda vsakdo naj se postavi na stališče: Svoobodna beseda velja!

Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. Na svetlo daje Slovenska Matica v Ljubljani. VI. zvezek. Uredil L. Pintar. V Ljubljani 1904.

To leto sije nad Zbornikom tista sedmerobarvna mavrica, katere skrajnji barvi sta na enem robu zgodovina, na drugem jezikoslovje. Vsakemu te barve pač niso všeč, nekateri jih s svojega stališča sploh ne vidijo, a eno morda priznajo vsi: taka mavrica pije svojo vodo najlaglje iz naših rodni tal; kajti naš zgodovinar in naš jezikoslovec ter vsi tisti, kar jih je med njima, so v prvi vrsti poklicani, da govore k nam o nas samih. To je res in to bo najbrže ostalo, kakor je. — Drugo vprašanje je, naj li govore k nam edino ti. Skoraj smo se navadili, na to vprašanje molče prikimavati, a kadar izgine ona mavrica, se zavedamo, da smo sodili le po svoji navajenosti ter da išče naše oko često i drugih barv, ki so morda tudi domače ali bi se vsaj dale udomačiti. Tedaj pravimo: realističnih spisov nam je treba!

Tako sem si mislil, ko sem študiral ta Zbornik. Čudno, da so realne stroke pri nas tako malo zastopane; le kadar jih nekoliko zaliva tendenčica, tedaj se postavi kak komad na ogled. A treba nam je naprosto objektivnih poročil o velikanskem napredku baš na teh poljih, le snovnega pouka. „Zbornik“ ima že toli obsežen program, da bi se vobče vsako leto lahko priobčil v njem kak primeren članek z neizmerne polja realizma. Pa nikdo noče prav začeti; morda zato ne,

ker si vsak misli, da mora nastopiti z očito duhovitostjo. Kaj še! Le snov nam podajte, za duh potem ne bo treba skrbeti.

To se mi je zdelo tem potrebneje pripomniti, ker postaja pri nas v zadnjih letih prav zapuščeno tudi tisto polje, ki leži v sredi med jezikoslovnimi in realnimi predmeti, namreč zgodovina in zemljepisje. Ne pripuščajte vendar, zgodovinarji, da vam suša uničuje vaše polje in da skušajo objestni jezikoslovci sejati na vaši pušči svoj ječmen!

Neumorni prof. Ivan Steklasa pa je seveda vzvišen nad moj poziv; učeni mož ima ogromno zakladnico o slovanskih turških bojih. Dogodki se mu enkrat kristalizujejo ob tej znameniti osebi, drugikrat ob drugi, a vselej stopijo v dobro razsvetljavo. Velike junake je že doslej opisal; zdaj prihajajo na vrsto možje manjšega pomena; to leto karlovški general Vid Kisel (str. 23.—57.), ki je živel za Rudolfa II. in je bil precej brezpomemben mož, a sovražnik svoboščin hrvaškega naroda. Mož sam nas ne zanima toliko, a bolj istočasni dogodki: Štefan Bočkaj, naseljenje Vlahov, razpor med kranjskimi stanovi in med Hrvati itd. — Drugi članek Ivana Steklase se tiče Pavla Ritterja Vitezoviča, ki je bil vrstnik Valvasorjev in mu je izdatno pomagal pri njegovem velikem delu. Sploh je ta mož zelo simpatičen; pel je tudi latinske in druge, tudi hrvaške pesmi; važna je pesem „Oblega sigetska“ (gl. str. 60.), prva izdaja leta 1684., zadnja leta 1836.

V Zborniku imamo tudi etnografsko skico „Macedonija“; spisal jo je dr. Niko Zupanič. Predmet je aktualen in spis je v vsem, kar se tiče res macedonske etnografije, zanimiv, ker nam na podlagi virov, ki nam niso vedno pri roki, podaje sliko o vrvenju na burnem narodnostnem pozorišču v Macedoniji; dokaj zanimivejši bi seveda še bil, ko bi se bil pisatelj opiral na kake osebne izkušnje, dočim se nam zdaj vidi, da Macedonije sam ni študiral. — Za realne podatke o naslovni snovi smo mu torej hvaležni, a kar sega dalje, nam čisto malo ugaaja. Že z ozirom na splošno zasnovo vstaja v nas misel, da je pričujoči spis le posnetek po kakem drugem, in sicer — glede na dikcijo — nemškem izvirniku; le tako se n. pr. razlaga, kako je zašel v slovenski spis stavek: junaške pesmi „spremljajo na lavto(!) ali gusle“. Zakaj ni pisatelj niti z besedico omenil, da je izdal l. 1903. psevdonimno študijo „Macedonien und das türkische Problem?“ (gl. Ljublj. Zvon 1903, 314), saj vendar zanj ni sramotno, ako se opira na samega sebe kot vir. Sicer je na strani 72. povedano, da „razprava ni namenjena ravno strokovnjakom“, a spis nastopa vkljub temu v znanstveni opremi — neka brezpomembna vest se izpričuje celo s starim Konstantinom Porfirogenetom — tako da se ne strinja z znanstveno taktiko, ako se zamolči glavni vir. Pa tudi, kar se uči, je i v podrobnostih i v dalekosežnih vprašanjih večkrat piškavo. Slaba odstavka o arhaiski in grško-rimski dobi, ki nimata s snovjo maloda nič opraviti, bi bilo najbolje izpustiti, ker bi potem vsaj ne čitali čudnega nauka, da so se Heleni s Pelazgi in Lelegi spojili v slavni narod „Grkov“, niti geografskega določila, da so „zahodno od Pinda prebivali Ilirci, ki so segali na severu do Dunava pri Dunaju(!)“. — Samo ob sebi nemogočo trditev (str. 73.): da se na balkanskem polotoku razna plemena jezikovno in kulturno ni najmanj ne asimilujejo, podira pisatelj sam pravzaprav s celim svojim spisom, ki zabeleži dovolj prehodov med njimi. Epohalna Jagićeva razprava „Ein Kapitel zur Geschichte der südslavischen Sprache“ je dala — Jagić sam se bo z nami vred temu čudil! — povod za ta-le imenitni recept, ki bi baje na mah ozdravil vse jugoslovanske bolezni; glasi se tako: „Macedonski Slovani naj sprejmo srbski jezik, nikar ne bolgarskega. Zakaj? Zato ker je 1.) bolgarski jezik trd,

a srbski ima 46·47% blagoglasja! — To je važno, kaj ne? Srbski jezik odlikuje 2.) prednost, da se govori v središču balkanskega polotoka in da ga rabi že okoli devet milijonov južnih Slovanov za knjižni jezik. — Mi računamo in računamo, ali ne spravimo jih toliko skupaj; šele gosp. pisatelj nam (str. 88.) pove, kako je treba računati: „V osnovnih šolah in gimnazijah v Pazinu, Zagrebu, Novem Sadu, Pirotu, Solunu, Prizrenu, na Cetinju in v Zadru je učni jezik isti kakor na visoki šoli v Belem gradu; če bi bilo isto tudi v Ljubljani in v Sofiji, pač ne bi nasprotovalo niti zdravemu razumu niti čutu za obstanek . . .“ Recept torej imamo, le lekarne menda ni, ki bi ga mogla izpolniti; Hrvatje bi ga tudi ne hoteli umeti, ker po tej teoriji nimajo književnega jezika; o drugih niti ne govorim. — Škoda, da taki zavoljaji kvarijo drugače zaslužni članek.

Dr. Ilešič piše na strani 1.—22. o usodi Pohlinove „*Bibliotheca Carnioliae*“. Ta prva slovstvena zgodovina slovenska je bila že leta 1803. na Dunaju natisnjena kot priloga IV. zvezku obširnega dela „*Catalogus bibliographicus librorum saeculi secundi typographici*“; a naši novejši bibliografi so mislili, da je edini natis oni, ki ga je oskrbelo zgodovinsko društvo za Kranjsko leta 1862.; še Simoničeva bibliografija navaja le ta natis. — Tudi sicer izvemo to in ono o čudnem očku Marku. Po novem odkritju natisa iz leta 1803. izgine pomen drugotnega rokopisa omenjenega Pohlinovega dela, ki ga hrani licejalna knjižnica ljubljanska in katerega usodo je prav zdaj razkril dr. Prijatelj v „*Izvestjih Muzealnega društva*“ XV. str. 84.—91., ter seveda tem bolj pomen z nekaterimi napakami natisnjene izdaje iz leta 1862. Na strani 3. se je prezrla, da je pri hronogramu za leto 1680. ista napaka kakor pri nastopnem (za leto 1681.); natisnjeno je LauDe namesto LaVDe. — Dr. Prijatelj je n. n. m. str. 89. tudi pripomnil, da je dr. Ilešič, trdeč, da je bil tisk iz leta 1803. naši literarni zgodovini sploh neznan, trdil nekaj preveč, ker je tisk omenil že Kopitar in za njim Čop.

Isti pisatelj je tudi z vso vestnostjo priredil za natis „*Korespondenco dr. Jos. Muršca*.“ — Naša literarna zgodovina stoji že nekaj let v znamenju korespondenc. Vsi vemo, da stoje v takih intimnih virih često novice neprecenljive vrednosti; zato je prav, da se izkopavajo. A kar ima visoko ceno enkrat, dvakrat, je nima zato že vselej; pisma so zapeljiva, lahko stoje v njih vesti največje važnosti, a lahko tudi prave banalnosti, ki so za pisca imele le trenoten pomen. Jaz sem najzadnji, ki bi ne pripoznal, da more tudi malenkost postati važna; a so tudi stvari, ki jim je očitno vtisnjen pečat brezpomembnosti. Prečital sem Murščevo korespondenco, kolikor je objavljene, trudil sem se, da bi se prepričal o njeni važnosti, a mnogokje ni šlo. Gospodje korespondenti so vrli možje in radi se imajo, navdušeni so za svojo stvar, a navadno ne tako, da bi mi tega ne vedeli že prej; kar nam je seveda novo, to so tiste male skrbi za zdravje, za račune, za - ovratnike itd. Celo pri Slomškovih pismih je najzanimivejše to, da jih je pisal — z dvema izjemama — še leta 1861. v nemškem jeziku. — Izmed vseh se dvigujejo najbolj Voduškova pisma; mož ima bistro glavo in ima iniciativo. — Po vsem tem sicer pritrjujemo Glaserju v Zgod. slov. slovstva III. 134, ki pravi, da je v Murščevi zapuščini „mnogo listov najodličnejših mož one dobe; zaslužili bi, da bi jih izdala Matica Slovenska“; a po okusu, ki smo ga dobili po tej prvi objavi, moramo brez ozira na desno in levo vendar izjaviti, da bi bilo in bo treba to korespondenco z gostim rešetom prerešetati. — Brezpomembnosti nekaterih pisem se zaveda seveda tudi gosp. izdajatelj, a se tolaži s tem, „da enkrat komu prav pride vsako poročilo iz preteklosti“. Vsako pač ne! Naša naloga je baš, da razumno odbiramo in iz-

biramo iz svoje preteklosti, kar je za potomce, kakor bodo potomci iz naše, za nje pretekle dobe izbirali, kar bo pripravno za njih potomce. — Ultima ratio za objavo nekaterih pisem bi bili jezikovni oziri; pa tudi tu ne bomo izvedeli lahko kaj važnega, kar bi nam ne bilo znano iz istodobnih tiskanih virov; sploh zadostujejo za ta namen tri, štiri pisma in so pomembna (do l. 1845.) le, kadar so pisana popolnoma v narečju; žal, da je njih jezik navadno ali literaren ali pa je sterilna mešanica. —

To se mi je zdelo potrebno pripomniti, ker je pričakovati, da pride iz rok prijateljev in sorodnikov še dokaj korespondenc na dan, ki jim sredotočje ne bo niti kak Muršec, a imetnik bo prepričan o njih velevažnosti. Ne sme se pozabiti, da so se izza dobe „Novic“ vsi važnejši pojavi beležili javno.

Niso, žal, vse korespondence tako imenitne, kakor jih je objavil letos Zbornikov urednik L. Pintar, ki se vedno tako skromno potisne tja na zadnji konec svojega zbornika. Kaj takega kakor to pot nam še menda ni ponudil; zato priporočam vsem tistim 2000 Matičnim udom, ki Zbornika vsako leto — ne prerežejo, naj letos to store tam, kjer je skrita stran 175.; tam najdejo nekaj, kar bodo radi brali: tri slovenska Smoletova pisma do Čopa, ki spadajo med sploh najstarejša, kar jih imamo (iz leta 1823/4.); na slovstveno pomembnost ni treba opozarjati, a prevažna so za spoznavanje čudaka in navihanca Smoleta, ki ga doslej nismo mogli prav prijeti. Zdaj razumemo, da je mogel Prešeren tako strašno rad imeti „bratca Andreja“! — Zaradi pristne ljubljansčine, ne tako pretirano spakedrane, kakor se dandanašnji tiska, in zaradi vsebine same bi zaslužila, da bi se natisnila na očitnejšem mestu. Za poskušnjo nekaj stavkov: „Vi se bote pač usake sorte čudne reči od mene misleli, ker me tok dolg ni blo in ker vam neč nisem pisal . . . Tri mesce sem v opravkeh hodel . . .; ta čas so se naš Ljublančani vsake sorte muhe zmislili, de so me Turki u Belgrad obesli, de sem k Gerkam u Moreo šel, de sem se oženil in več takih navumnih reči . . . Ohodev sem Hrovaško, Slavonsko, Syrmsko, Bačko, Banat & . . . Do Siebenbürgen so večidejl samo Slovenci, med njim je enmal Vogrov, enmal Schwobow, Ceganov, Judov &. Te lepe punce so vse Slovenke ino so od usih za te nar levši spoznane . . . Stara glava ino misel me, bog bod hvala, še ni zapustilo, morebit je še le hujš ratalo, pak ne najdem zadost časa moje zverinske muhe pasti.“ — — Velevažna so tudi ostala pisma, vsa iz one dobe, ko se je še tako malo natiskovalo, n. pr. slavno Prešernovo, sicer že objavljeno slovensko pismo Čelakovskemu. A ni tu mesto, da bi se bavil ž njimi. — Opozarjam le še na literarno kurioznost, kakor je menda ne pozna naše slovstvo; skuhal jo je literarni gorjačar Jaka Zupan v obliki čestitke „Joži Poklukarji“. Kdor tisto pesem (v šestomerih) razume, njemu čestitamo; razumel je ni Prešeren, Čop z Zupanovo pomočjo samo le napol, g. skriptor Pintar je tudi ne razume popolnoma; o samem sebi in svoji nevednosti rajši molčim. Poskusite n. pr. s 1. verzom:

„Leči bolj nege sladost, drug mili, žup lade učitel!“

Ali s 3.—4.: „Bujih kon basni grozil, stud veka kohemlenih ver bab,

Josifa nerodote nam ljuda papertje — mostiri.“ —

Kot dodatek je L. P. objavil še nekaj drobtin iz „Pozabljenih rokopisov“.

S posebnim veseljem mora navdajati vsakega prijatelja slovenske knjige, da je sestavljanje slovenske bibliografije prišlo v take spretné roke, kakor jih ima dr. Šlebinger. On ni le nabiratelj in registrator, ampak tudi motrilec in bralec. S sigurno roko poseza v vse panoge našega slovstva, razkriva psevdonime, zbira snov po vsebini in stika za vsakim zrncom. To je pravo načelo!

Dr. Jos. Tominšek.